

Nastavno-naučnom veću Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Beogradu

Odlukom Nastavno-naučnog veća Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Beogradu od 02.04.2019. godine imenovana je Komisija za ocenu i odbranu doktorske disertacije diplomiranog politikologa-specijaliste Jelene Putre Jakovljević pod naslovom „*Poluge meke moći u politici Sjedinjenih Američkih Država prema Sovjetskom Savezu u vreme Hladnog rata, 1945-1962.*“, u sastavu: prof. dr Sanja Danković Stepanović, redovni profesor Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Beogradu, prof. dr Predrag J. Marković, naučni savetnik, Institut za savremenu istoriju i prof. dr Dragan R. Simić, redovni profesor Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Beogradu, mentor. Komisija je pregledala doktorsku disertaciju i podnosi

1. Naučni savetnik, Institut za savremenu istoriju

IZVEŠTAJ O URAĐENOJ DOKTORSKOJ DISERTACIJI

I

Osnovni podaci o kandidatu

Kandidkinja Jelena Putre Jakovljević rođena je 19. februara 1970. godine u Beogradu, opština Savski Venac, Republika Srbija. Osnovnu školu i srednju školu završila je u Beogradu, a diplomu osnovnih studija stekla je 1994. godine na Filološkom fakultetu Univerziteta u Beogradu, Odsek za skandinavske jezike i književnost sa opštim uspehom 8,06. Jelena je 2011. godine stekla zvanje Diplomiranog politikologa – specijaliste iz oblasti Sjedinjenih Američkih Država na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu. Ovo

zvanje je stekla na studijskom programu Studije Sjedinjenih Američkih Država sa prosečnom ocenom 9,75.

Kandidatkinja je dva puta bila stipendista Kraljevine Norveške dok je pohađala osnovne studije na Filološkom fakultetu. Godine 1990. godine dobila je stipendiju za Međunarodnu letnju školu Univerziteta u Oslu, a godinu dana kasnije i stipendiju za Letnju školu Univerziteta u Bergenu. U toku ove dve letnje škole Jelena je pohađala kurseve iz norveškog jezika i književnosti, norveške istorije i kulture.

Kandidatkinja je objavila sledeće radove u domaćim i američkim publikacijama:

- Jelena Putre Jakovljević, “From Idea to Freedom”, Book Reviews, International Problems, *The Review of International Affairs*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, Vol. LXIII, No. 1145, January-March 2012;
- Jelena Putre Jakovljević, “Tajne meke moći”, *Politika – Kulturni dodatak*, 8. decembar 2012., str. 5;
- Jelena Putre Jakovljević, “Javna diplomatija: Praktična primena meke moći“, u Dragan R. Simić, Nikola Kosović, Dragan Živojinović, *Meka moć država*, Udruženje za studije SAD u Srbiji, Centar za društvena istraživanja, Beograd, 2013;
- Jelena Putre Jakovljević, Koncept meke moći – teorijska razmatranja i naučni značaj, *Interkulturalnost*, Zavod za kulturu Vojvodine, Novi Sad, Br. 10, 2015, str. 31-42, (članak objavljen u toku Međunarodnih doktorskih studija na Fakultetu političkih nauka);
- Jennifer Clinton, Jelena Putre, Looking to the Future, *The Foreign Service Journal*, American Foreign Service Association, Washington, DC, December 2015, pp. 36-41

Kandidatkinja je radnu karijeru započela 1991. godine u Ambasadi Sjedinjenih Američkih Država u Beogradu, u vreme dok je pohađala osnovne studije na Filološkom fakultetu. Od 1991. do 1993. godine je radila kao lični asistent Atašea za kulturu gde je osim protokolarnih poslova vodila program za profesore i predavače Američkih studija u bivšoj Jugoslaviji. Od 1993. do 1998. godine je održavala bazu podataka sa kontaktima Ambasade SAD i asistirala Ambasadoru, Zameniku ambasadora i drugim američkim diplomatama u izboru učesnika u programima Ambasade.

Od 1998. do 2010. godine kandidatkinja je vodila najvažnije programe Ambasade SAD u oblasti javne diplomatije koji su uključivali program gostujućih američkih predavača i stručnjaka (U.S. Speaker Program), program građanskog obrazovanja u osnovnim školama u Srbiji (Civic Education Program) u bliskoj saradnji sa Ministarstvom za obrazovanje Republike Srbije, program kulturne razmene između SAD i Srbije, kao i program grantova (donacija) u oblastima obrazovanja, nevladinih organizacija, političke i ekonomske tranzicije Srbije. U periodu od skoro 20 godina Jelena je saradivala sa mnogobrojnim univerzitetima i školama, institucijama kulture, ministarstvima i gradskim vladama, nevladinim organizacijama i istaknutim pojedincima u Srbiji. Programi koje je pokrenula i vodila i donacije u vrednosti od skoro 50 miliona američkih dolara doneli su napredak u oblastima obrazovanja, kulture, vladavine zakona, transparentnosti, ljudskih prava, tržišne ekonomije, građanskog društva, i celokupnog razvoja demokratije u Srbiji.

Tokom karijere u Ambasadi SAD kandidatkinja je dobila sledeća priznanja i nagrade:

- Meritorious Honor Award, Department of State, juli 2003. godine – Nagrada za „neumorni rad na programima gostujućih američkih predavača i kulturnih prezentacija koji su upoznali građane Srbije i Crne Gore sa velikom raznolikošću američke kulture i društva, za saradnju sa nevladinim organizacijama širom zemlje u ime Komisije za demokratiju Ambasade i za program Građanskog obrazovanja.“
- Superior Honor Award, Department of State, januar 2004. godine – Nagrada za „brzo ponovno uspostavljanje funkcionisanja i širenje programa Ambasade uprkos otežanim okolnostima, što je omogućilo vladi SAD i američkom narodu da ponovo uspostave odnose i pomognu razvoj demokratije i tolerancije u društvu pogođenom posledicama rata.“
- Meritorious Honor Award, Department of State, juni 2006. godine – Nagrada za „neprekidan, izvrstan rad, za pomoć drugim sektorima Ambasade i za doprinos pozitivnom ugledu Sjedinjenih Država u Srbiji i Crnoj Gori.“
- Franklin Award, Department of Justice, juni 2006. godine – Nagrada za „izvrstan, timski rad u pripremi i procesuiranju više od 40 grantova u vrednosti od 350 hiljada dolara. Jelenin rad je značajno doprineo programima Ministarstva pravosuđa SAD i vladavini zakona u Srbiji.“

- Priznanje za 15 godina rada za vladu SAD, Department of State, decembar 2006. godine.
- Specijal Immigrant Visa Status, U.S. Permanent Residence, mart 2013. godine – Trajni useljenički status u SAD kao nagrada za dugogodišnji rad na izuzetno visokom profesionalnom i etičkom nivou za vladu SAD.

Tokom karijere u Ambasadi SAD kandidatkinja je pohađala mnogobrojne stručne kurseve Stejt departmenta, a 2007. godine je uspešno završila Londonsku školu za odnose sa javnošću u organizaciji agencije McCann Erickson iz Beograda.

Od 2011 do 2015. godine kandidatkinja je radila kao nezavisni konsultant i predavač u Beogradu i Vašingtonu. Jelena je u ovom periodu pružala konsultantske usluge vezane za sprovođenje programa, pisanje projekata za dobijanje sredstava od američkih donatora i vođenje grantova. U Srbiji je konsultantske usluge pružala nevladinim organizacijama, dok je u Vašingtonu 2014. i 2015. godine radila kao konsultant Ministarstva za zdravlje SAD i Međunarodnog udruženja lekara.

Od februara do avgusta 2015. godine kandidatkinja je radila kao grant analitičar u Sektoru za državna sponzorstva Džordžtaun univerziteta (Georgetown University) u Vašingtonu. Na ovoj privremenoj poziciji je radila analizu grantova vlade SAD i vršila kontrolu u usklađenosti programske i finansijske realizacije grantova sa zakonima koje donosi Kongres SAD, kao i sa procedurama koje ustanovljava vlada SAD.

Jelena je od avgusta 2015. godine do februara 2019. godine radila kao Viši menadžer programa u organizaciji *Global Ties U.S.* koja je partner Stejt department u sprovođenju programa profesionalne razmene i programa grantova. Jelena je blisko saradivala sa mrežom od 120 neprofitnih organizacija širom SAD koje sprovode programe profesionalne razmene Stejt Departmenta, uključujući i „*International Visitor Leadership Program*“. U okviru ovog programa više od pet hiljada stručnjaka iz celog sveta dolazi u SAD na tronedeljnu profesionalnu posetu. Kandidatkinja je takođe vodila programe privatne srednjoškolske razmene u okviru F-1 programa pod okriljem državne agencije *Department of Homeland Security*, kao i saradnju sa mrežom udruženja bivših stipendista programa međunarodne razmene Stejt departmenta, uključujući i Udruženje Fulbrajtovih stipendista Srbije.

U februaru 2019. godine Jelena je počela da radi u neprofitnoj organizaciji *Institute of International Education* koja ove godine slavi stogodišnjicu postojanja, a sedište joj je u

Njujorku sa kancelarijama u Vašingtonu, Hjustonu, San Francisku, Denveru, Budimpešti, Meksiko sitiju, Kairu, Moskvi, Kijevu i Pekingu. Kandidatkinja radi na poziciji Višeg menadžera za grantove i ugovore i nadgleda realizaciju grantova Stejt departmenta u oblasti *Fulbright Student* programa, *Hubert Humphrey* programa i *International Visitor Leadership* programa. Jelenin godišnji portfolio grtova prevazilazi sumu od 100 miliona američkih dolara. U svom poslu kandidatkinja blisko saraduje sa Stejt departmentom, univerzitetima u SAD i sa Fulbright komisijama i Ambasadama SAD u više od 150 zemalja sveta.

Jelena živi u Vašingtonu sa suprugom Nebojšom i kćerkom Mašom.

II

Osnovni podaci o doktorskoj disertaciji

Odlukom Univerziteta u Beogradu – Veće naučnih oblast, 08.07.2014. godine, kandidatu je odobrena izrada disertacije pod naslovom „*Poluge meke moći u politici Sjedinjenih Američkih Država prema Sovjetskom Savezu u vreme Hladnog rata, 1945-1962.*“

Disertacija je u pogledu forme i sadržaja urađena u skladu sa pravilima Univerziteta i Fakulteta političkih nauka (FPN), A4 format, font Times New Roman 12, prored 1,5, margine 30mm na ukupno 250 strana teksta od kojih je osnovni tekst 220 strana, a ostalo su: stranice rezimea, podaci o komisiji, 30 stranica relevantnih izvora i biografija kandidata.

Disertacija je shodno Pravilniku o akademskoj čestitosti Fakulteta političkih nauka i Odluci Nastavno-naučnog veća FPN prošla proveru plagijata u programu **Valtez**. Provera ovim programom nije pronašla nedostatke u smislu poštovanja principa akademske čestitosti.

Disertacija je struktuirana u pet celina, pored uvoda i zaključka sadrži sledeća poglavlja: Teorijski okvir istraživanja – Učenje o mekoj moći Džozefa Naja, Institucionalizovanje poluga meke moći i Studije slučaja. Na kraju je dat spisak literature domaćih i stranih autora, monografija, zbornika, publikacija, članaka, studija, zakona i državnih odredbi SAD, dokumenata iz različitih arhiva, tekstova iz američkih dnevnih novina i nedeljnika i drugih relevantnih izvora iz oblasti međunarodnih odnosa.

III

Predmet i cilj disertacije

Kandidatkinja, spec Jelena Putre Jakovljević usmerila je istraživanje na nastanak, razvoj i primenu poluga meke moći Sjedinjenih Američkih Država u spoljnoj politici prema Sovjetskom Savezu od 1945. godine do 1962. godine. Istraživanje je usredsređeno na procese koji su se odvijali posle Drugog svetskog rata i na početku Hladnog rata u Sjedinjenim Američkim Državama. Ovi procesu imali su za ishod institucionalizovanje poluga meke moći i omogućili su njihovu primenu u celokupnoj spoljnoj politici Sjedinjenih Američkih Država od tog perioda do danas. Istraživanje je takođe obuhvatilo praktičnu primenu prvih poluga američke meke moći u Sovjetskom Savezu.

Kandidatkinja naglašava da je početak Hladnog rata predstavljao prekretnicu u spoljnoj politici Sjedinjenih Američkih Država koje su do tada primenjivale poluge meke moći isključivo u vreme kada su učestvovala u oružanim sukobima protiv drugih zemalja. Do Hladnog rata Sjedinjene Američke Države su primenjivale poluge meke moći isključivo u svrhu psihološkog ratovanja. Međutim, američki strah od komunizma i marksističke ideologije doveo je do toga da američka izvršna i zakonodavna vlast usvoje poluge meke moći kao jedno od osnovnih sredstava u politici obuzdavanja Sovjetskog Saveza. Poluge meke moći koje su Sjedinjene Američke Države institucionalizovale na početku Hladnog rata uključivale su i državne informativne programe, odnosno propagandu.

Neposredno posle kraja Drugog svetskog rata američka zakonodavna vlast, krugovi bliski vlasti i akademski krugovi najvećim delom su se oštro protivili primeni poluga meke moći u Sjedinjenim Američkim Državama i u drugim zemljama. Poluge meke moći su uključivale državne informativne, odnosno propagandne programe, kao i aktivnosti u oblasti tehnološke, naučne, obrazovne i kulturne razmene. Tradicija anti-propagande u Sjedinjenim Američkim Državama imala je jake korene u mišljenju da je državna propaganda u neposrednoj suprotnosti sa osnovnim liberalno-demokratskim političkim vrednostima koje su bile izražene u američkom Ustavu. Ovakvo mišljenje je umnogome otežalo usvajanje zakona i donošenje izvršnih uredbi koje bi omogućile trajno ugrađivanje poluga meke moći u strukturu spoljne politike Sjedinjenih Američkih Država i njihovu osmišljenu primenu. Međutim, ogroman strah od širenja komunizma i marksističke ideologije koji je vladao u celom

američkom društvu nadjačao je tradiciju anti-propagande. Ovo je učinilo da se stvore zakonski i strukturalni preduslovi za plansku i trajnu primenu poluga meke moći kako u Sovjetskom Savezu tako i u drugim zemljama.

Kako bi opisala upotrebu poluga meke moći u američkoj spoljnoj politici i objasnila stav američke izvršne i zakonodavne vlasti prema polugama meke moći pre Hladnog rata, kandidatkinja je analizirala upotrebu ovih poluga u Prvom i Drugom svetskom ratu. Administracija predsednika Vudro Vilsona (*Woodrow Wilson*) je oformila Komitet za javno informisanje (*Committee on Public Information – CPI*) u Prvom svetskom ratu, dok je predsednik Franklin Delano Ruzvelt (*Franklin Delano Roosevelt*) u Drugom svetskom ratu osnovao Kancelariju za ratno informisanje (*Office of War Information - OWI*). Obe državne ustanove su rasformirane nakon kraja ratnih sukoba. Dakle, Sjedinjene Američke Države su osnovale ove ustanove pomoću izvršnih predsedničkih uredbi u dva svetska rata što je obezbedilo formalni okvir za primenu poluga meke moći i omogućilo stvaranje privremene operativne strukture, ali su ih odmah po završetku učešća u ratovima ukidale.

Iako je izvršna vlast u toku Prvog i Drugog svetskog rata smatrala da je primena poluga meke moći bila neophodna zarad pobede, veliki broj zakonodavaca u američkom Kongresu oštro se protivio ovoj praksi. Međutim, na početku Hladnog rata, u vreme kada Sjedinjene Američke Države nisu neposredno učestvovala u oružanom sukobu sa svojim glavnim protivnikom, većina predstavnika američke administracije i manji broj zakonodavaca u Kongresu shvatili su neophodnost trajne i dobro osmišljene primene poluga meke moći u borbi protiv marksističke ideologije i komunizma. Sjedinjene Američke Države su tada prvi put u mirnodopskom periodu i prvi put u svojoj istoriji, uzidale poluge meke moći, uključujući i državnu propagandu, u svoju spoljnu politiku.

Da bi rasvetlila razloge i uzroke za institucionalizovanje poluga meke moći i da bi objasnila političke procese u zakonodavnoj i izvršnoj vlasti koji su doveli do institucionalizovanja poluga meke moći, kandidatkinja izvršila analizu rasprava o opasnostima od širenja marksističke ideologije na američkom tlu i u drugim delovima sveta kao i analizu stavova o neophodnosti primene poluga meke moći u američkoj zakonodavnoj i izvršnoj vlasti i u medijima. Kandidatkinja je takođe je analizirala procedure koje su vodile ka usvajanju zakona koji su omogućili i regulisali primenu poluga meke moći, kao i odobravanje državnih finansijskih sredstava i ugovaranje bilateralnih sporazuma sa Sovjetskim Savezom. Analiza je uključila i procedure za formiranje posebnih državnih ustanova i odeljenja pri Stejt

departmentu koja su osmišljavala, planirala i sprovodila programe u oblasti informisanja, tehnološke, naučne i kulturne razmene sa Sovjetskim Savezom.

Istraživanje je obuhvatilo analizu dokumenata američke izvršne vlasti i zakona koji su pružili okvir za primenu poluga meke moći u politici prema Sovjetskom Savezu. Među ova dokumenta i zakone spadaju “Dugački telegram” (*Long Telegram*) Džordža Kenana (*George Kennan*) iz 1946. godine, Fulbrajnov zakon iz 1946. godine i Fulbrajt-Hejzov zakon iz 1961. godine, Smit-Mundov zakon iz 1948. godine, memorandum pod oznakom NSC 68 Saveta za nacionalnu bezbednost iz 1950. godine, Reorganizacioni plan br. 8 kojim je osnovana Informativna agencija Sjedinjenih Država iz 1953. godine i Američko-sovjetski sporazum o razmeni u oblasti kulture, tehnologije i obrazovanja iz 1958. godine.

Kako bi ostvarile glavni spoljnopolitički cilj obuzdavanja Sovjetskog Saveza u Hladnom ratu, Sjedinjene Američke Države su, pored upotrebe političkih, ekonomskih, tehnoloških i diplomatskih sredstava, povele i borbu protiv sovjetske marksističke ideologije. U ovu svrhu su Sjedinjene Američke Države između 1956. do 1962. godine počele da objavljuju i distribuiraju časopis “Америка“ na ruskom jeziku, organizovale “Američku nacionalnu izložbu” u Moskvi 1959. godine kao i prvu turneju jednog američkog džeza sastava u okviru programa „Ambasadori džeza“ u Sovjetskom Savezu.

Kandidatkinja je sprovela istraživanje u okviru učenja o mekoj moći Džozefa Naja (*Joseph Nye.*). Naj je svoje učenje izložio i objasnio u radovima i knjigama koje je objavio od 1990. do 2015. godine. Učenje o mekoj moći je poslužilo kao širi teorijski okvir, dok je komunikaciona teorija o širenju novina Evereta Rodžersa (*Everett Rogers*) pružila uži teorijski okvir za ovo istraživanje.

Kandidatkinja je naglasila da sve države poseduju izvore meke moći u vidu kulture, tradicije, jezika, istorije i druge izvore meke moći koje mogu da upotrebe u svrhu vršenja uticaja na druge zemlje i narode. Međutim, posedovanje izvora meke moći ne znači da sve države osmišljeno primenjuju svoju meku moć u međunarodnim odnosima. Ekonomski razvijene zemlje, a posebno bivše imperije, su po pravilu one koje svoje izvore meke moći koriste na osmišljen i trajan način kako bi stvorile povoljne okolnosti za svoje spoljnopolitičke ciljeve. Ove zemlje imaju i ekonomske preduslove da bi osmišljeno koristile izvore svoje meke moći.

Džozef Naj kao izvore meke moći navodi kulturu, političke vrednosti i spoljnu politiku. Celokupno učenje o mekoj moći Džozefa Naj obojeno je istorijom nastanka i iskustvom Sjedinjenih Američkih Država koje je specifično i u velikoj meri različito od istorije i iskustva drugih zemalja u svetu. Za formiranje Amerike kao nacije, činioci kao što su plemenski i feudalni odnosi, strah od agresije, tradicija i religija nisu imali isti značaj kao za formiranje drugih nacionalnih država. Ovi činioci nisu odredili identitet američke nacije na isti način na koji su uticali na formiranje nacionalnih identiteta drugih država. Samim tim, Džozef Naj je u izvore meke moći ubrojao ono što je najviše uticalo na izgradnju američkog nacionalnog identiteta i ono čime se Amerika diči kao svojim najvažnijim nacionalnim tekovinama, a to su političke vrednosti, kultura, odnosno celokupan način života, i spoljna politika.

Kandidatkinja takođe ističe da je veoma važan činilac za ispoljavanje i primenu meke moći u međunarodnim odnosima nacionalni identitet. Nacionalni identitet je činilac pomoću kojeg se izvori meke moći pretvaraju u meku moć, odnosno u sposobnost jedne države da navede druge države i nacije da prihvate njene vrednosti, da žele ono što i ta država želi i da na taj način ostvari svoje nacionalne ciljeve u međunarodnim odnosima. Bez nacionalnog identiteta jedna država nije u stanju da ispoljava meku moć i da osmišljeno primenjuje poluge meke moći u bilateralnim i multilateralnim odnosima.

Države koje se na osnovu različitih indeksa merenja meke moći najviše kotiraju i koje su najuspešnije u primeni poluga meke moći su one čije zvanične institucije, privatni entiteti i građani poseduju jedinstven nacionalni identitet i zajedničke vrednosti oko kojih postoji društveni konsenzus. Ispoljavanje meke moći i izgradnja sposobnosti za primenu poluga meke moći počinje kod kuće – tamo gde nastaju narativi i društveni diskurs koji vode ka ustanovljavanju zajedničkih vrednosti i nacionalnog identiteta koji će se odraziti u primeni meke moći.

Kao osnovne osobine meke moći, kandidatkinja naglašava: nezadrživost meke moći – meka moć prelazi preko geografskih prepreka i državnih granica; dugotrajnost meke moći – potrebno je mnogo vremena da bi se rezultati meke moći pokazali, ali ti rezultati u vidu kulturnog i ideološkog uticaj traju izuzetno dugo; neopipljivost meke moći; nemogućnost sigurnog utvrđivanja uzročno-posledične veze između primene poluga meke moći i rezultata.

Pored kulture u smislu načina života koji obuhvata političke i društvene vrednosti, u izvore meke moći kandidatkinja takođe ubraja nauku i tehnologiju, obrazovanje, tradiciju,

religiju, jezik, istoriju, kuhinju (jela), sportski talenat, modu, robne marke i poznate ličnosti. Izvori meke moći mogu biti izuzetno raznoliki i neopipljivi, isto kao i sama meka moć. Ponekad čak i izvori tvrde moći mogu da se preoblikuju u izvore meke moći. Najbolji primeri za ovo su situacije u kojima vojne snage jedne zemlje ili saveza zemalja, kao što je, recimo, NATO, pomažu stanovništvu u zemljama u kojima su stacionirane u slučajevima prirodnih nepogoda. U današnje vreme i mnoge velike multinacionalne korporacije kroz različite programe takozvane društvene odgovornosti ulažu u obrazovanje, kulturu, prirodnu okolinu, istorijske spomenike, itd., u zemljama i regionima u kojima se nalaze.

Poluge meke moći koje države koriste kroz istoriju do današnjih dana uključuju programe u oblasti kulture i kulturne razmene, obrazovnu i stručnu razmenu, informisanje, sportske aktivnosti i sportsku razmenu, naučnu i tehnološku razmenu, razvojnu i humanitarnu pomoć, filmski i televizijski program i programe korporativne i društvene odgovornosti. Kategorizacija poluga meke moći može se izvršiti i na druge načine u zavisnosti od vrednosti i ideja koje poluge meke moći šire ili na osnovu kanala pomoću kojih se vrednosti i ideologije prenose.

Učenje o mekoj moći pružilo je odgovarajući teorijski okvir za istraživanje zato što je omogućilo da se objasne razlozi zbog kojih su američka zakonodavna i izvršna zakonodavna vlast donele važne odluke koje su vodile institucionalizovanju poluga meke moći. Učenje o mekoj moći takođe je dalo teorijski okvir za objašnjavanje širenja američkih izvora meke moći putem osmišljene i trajne upotrebe poluga meke moći, kao i uticaj koji je američka vlada težila da izvrši na sovjetske zvaničnike i građane tokom Hladnog rata. Iako Džozef Naj u svojim radovima i knjigama ne analizira primenu poluga meke moći u različitim istorijskim periodima, a najveći značaj pridaje ulozi meke moći u eri globalizacije, bilo je potrebno objasniti značajnu ulogu meke moći u američkoj politici obuzdavanja Sovjetskog Saveza koja je uključivala i borbu protiv marksističke ideologije i ideologije komunizma.

Teorija širenja novina Evereta Rodžersa pružila je dodatni teorijski okvir za istraživanje. Pomoću teorije širenja novina objašnjene su poluge meke moći koje su Sjedinjene Američke Države trajno i osmišljeno primenjivale u Sovjetskom Savezu u periodu Hladnog rata. Teorija širenja novina je u najvećoj meri primenjena na studije slučaja koje su predstavljale sastavni deo istraživanja. Upotreba poluga meke moći, osim zakonskih, organizacionih, strukturalnih i budžetskih preduslova, podrazumevala je osmišljavanje,

planiranje i stvaranje kanala komunikacije, stila i tona komunikacije koja je bila usmerenaka građanima Sovjetskog Saveza i drugih zemalja.

Teorija širenja novina Evereta Rodžersa pružila je odgovarajući teorijski okvir za istraživanje poluga meke moći jer se pomoću ove teorije može objasniti primena poluga meke moći od strane Sjedinjenih Američkih Država u Sovjetskom Savezu u periodu Hladnog rata. Primena poluga meke moći uključivala je svih pet faza teorije širenja novina. Predznanje, kao prva faza, predstavljalo je celokupno znanje koje su zvaničnici i građani Sovjetskog Saveza posedovali o Sjedinjenim Američkim Državama, uključujući i stavove koji su nastali kao posledica razlika u ideologijama i usled anti-američke kampanje. Reagujući na ovo sovjetsko predznanje, Sjedinjene Američke Države su počele osmišljeno da primenjuju poluge meke moći putem ubeđivanja, odnosno kroz aktivnosti i programe u oblasti informisanja, naučne, tehnološke i kulturne razmene. Prihvatanje ili odbijanje novine, koje predstavlja treću fazu, bilo je u očima posmatrača i u potpunosti je zavisilo od sovjetskih građana kod kojih su se javljale pozitivne ili negativne reakcije na američke novine koje su u pre toga bile nedostupne sovjetskim građanima. Četvrta faza koja podrazumeva primenu novine, bio je celokupan proces saznanja o Sjedinjenim Američkim Državama kod sovjetskih građana i formiranje pozitivnog ili negativnog javnog mnjenja. Potvrda širenja novina, koja predstavlja petu fazu, nastupila je tek nakon pada Berlinskog zida a bila je izražena u vidu pozitivnog mišljenja sovjetskih građana o Sjedinjenim Američkim Državama i u vidu delimičnog usvajanja političkih vrednosti Sjedinjenih Američkih Država. Peta faza nije bila predmet ovog istraživanja ali se mora pomenuti da bi se objasnile promene u sovjetskom javnom mnjenju koje su se pokazale u periodu koji je usledio posle kraja Hladnog rata.

Osnovni činiooci istraživanja bili su uslovi pod kojima su zakonodavna i izvršna vlast u Sjedinjenim Američkim Državama donosile odluke o osmišljenoj i trajnoj primeni poluga meke moći u spoljnoj politici. Činioci istraživanja su takođe bili uslovi formulisanja strategije primene meke moći, najvažniji akteri koji su stvorili strategije za primenu poluga meke moći, načini na koje su Sjedinjene Američke Države upotrebljavale poluge meke moći u Sovjetskom Savezu, percepcije sovjetskih građana i zvaničnika, kao i metode koje je Sovjetski Savez koristio da bi sprečio širenje američke ideologije i ideja i umanjio američki uticaj na sovjetske građane.

Istraživanje je usredsređeno na vremenski period od 1945. do 1962. godine koji je predstavljao najvažniji period za institucionalizovanje poluga meke moći u Sjedinjenim

Američkim Državama i početak njihove osmišljene i trajne primene u drugim zemljama, kao i prilagođavanje tih poluga za upotrebu u Sovjetskom Savezu. Ovaj period je važan i zbog sprovođenja privih aktivnosti i programa na polju širenja američkih liberalno-demokratskih vrednosti i kulture u Sovjetskom Savezu.

Istraživanje je obuhvatilo teritoriju Sjedinjenih Američkih Država gde su nastali glavni uslovi za institucionalizovanje poluga meke moći i za osmišljenu i trajnu primenu poluga meke moći u drugim zemljama, kao i teritoriju nekadašnjeg Sovjetskog Saveza gde su Sjedinjene Američke Države sprovele obimne programe širenja američkih vrednosti, ideja i kulture.

Sprovedeno je politikološko istraživanje u oblasti nauke o međunarodnim odnosima. Međutim, predmet i cilj istraživanja zahtevali su i razmatranje sa stanovišta i drugih nauka, pre svega komunikologije, sociologije, kulturologije i prava

Imajući u vidu činjenicu da cilj svakog naučnog rada predstavlja sticanje određenog saznanja ili suda o pojavi koja se istražuje i predstavlja, **naučni ciljevi** ovog rada obuhvataju: naučnu deskripciju i objašnjenje pojma i pojave meke moći i njenog značaja u 20. i 21. veku; objašnjavanje i tumačenje uzroka institucionalizovanja poluga meke moći u Sjedinjenim Američkim Državama na početku Hladnog rata; naučnu deskripciju i tumačenje uključivanja poluga meke moći u američku politiku obuzdavanja Sovjetskog Saveza i komunizma; objašnjavanje i naučnu deskripciju praktične primene poluga meke moći Sjedinjenih Američkih Država u Sovjetskom Savezu.

Društveni ciljevi istraživanja uključuju bliže upoznavanje i razumevanje značaja učenja o mekoj moći Džozefa Naja i praktične primene poluga meke moći u međunarodnim odnosima. Sve zemlje poseduju izvore meke moći, što predstavlja glavni preduslov za primenu poluga meke moći u drugim zemljama. Međutim, ne pridaju sve zemlje dovoljan značaj primeni poluga meke moći niti poseduju jednaku sposobnost da isplaniraju i sprovedu u delo strategiju primene poluga meke moći u svojoj spoljnoj politici. Stoga je najvažniji društveni cilj ovog rada bliže upoznavanje sa praktičnom primenom poluga meke moći zemlje koja je svoje vrednosti i ideje raširila po celom svetu.

IV

Osnovne hipoteze od kojih se polazilo u istraživanju

U skladu sa predmetom i ciljem istraživanja, kandidat je definisao jednu opštu, četiri posebne i šest pojedinačnih hipoteza.

Opšta hipoteza

Poluge meke moći, koje su Sjedinjene Američke Države institucionalizovale od 1945. do 1962. godine, omogućile su trajnu i osmišljenu primenu meke moći u američkoj politici prema Sovjetskom Savezu u vreme Hladnog rata. Primena meke moći predstavljala je sastavni deo politike obuzdavanja Sovjetskog Saveza i marksističke ideologije koju je Sovjetski Savez širio u svetu.

Prva posebna hipoteza

Prva posebna hipoteza: Poluge meke moći su uključivale i informativne, odnosno propagandne programe i aktivnosti, što je bilo u suprotnosti sa Prvim amandmanom Ustava SAD, sa američkim političkim vrednostima i sa demokratskom tradicijom Sjedinjenih Američkih Država.

Druga posebna hipoteza: Sovjetski Savez je odmah nakon kraja Drugog svetskog rata počeo osmišljeno da širi marksističku ideologiju po svetu i sprovodi jaku anti-američku propagandu usmerenu ka sovjetskoj javnosti. Američka administracija je reagovala tako što je pokrenula administrativne procedure za institucionalizovanje poluga meke moći što je prouzrokovalo intenzivnu debatu u američkoj javnosti i u Kongresu.

Treća posebna hipoteza: Ustav SAD i pojedinačni zakoni nisu pružali odgovarajući zakonski okvir za trajnu i osmišljenu primenu poluga meke moći. Sjedinjene Američke Države su u vreme vojnog angažovanja u Prvom i Drugom svetskom ratu stvorile privremene institucije za primenu poluga meke moći što je bilo omogućeno predsedničkim izvršnim uredbama. Zakonsko institucionalizovanje poluga meke moći na početku Hladnog rata

omogućilo je primenu meke moći u vreme kada Sjedinjene Američke Države nisu bile vojno angažovane u svetu.

Četvrta posebna hipoteza: SAD su praktičnu primenu poluga meke moći ostvarivale kroz sprovođenje programa u oblasti kulture i informisanja, i kroz prikazivanje američkog svakodnevnog života, tehničkih dostignuća i proizvoda za široku upotrebu. SAD su na ovaj način širile svoje političke, ekonomske i društvene vrednosti koje su predstavljale novinu za sovjetsku javnost.

Pojedinačne hipoteze:

Prva pojedinačna hipoteza: Prvi amandman Ustava SAD, političke vrednosti izražene u Povelji o pravima i jaka tradicija anti-propagande u SAD su usporili i otežali proces usvajanja zakona kojima je omogućena primena poluga meke moći.

Druga pojedinačna hipoteza: Strah od širenja komunizma koji je postojao u američkom društvu nadvladao je zabrinutost zbog ugrožavanja Prvog amandmana i tradiciju anti-propagande što je dovelo do društvenog konsenzusa vezanog za primenu poluga meke moći, uključujući i državnu propagandu.

Treća pojedinačna hipoteza: Zakonodavci u Kongresu SAD su usvojili zakone kojima je omogućena primena poluga meke moći uz ograničenja koja su štitila američke građane i američke medije od državne propagande. Ograničenja su se takođe odnosila i na izvore finansiranja poluga meke moći što je zaštitilo američke poreske obveznike od snošenja troškova u ovoj oblasti.

Četvrta pojedinačna hipoteza: Sovjetski režim je zahtevao od SAD da sklope bilateralne sporazume sa SSSR-om da bi se programi u oblasti kulturne razmene i informisanja odvijali na principu reciprociteta. Ovi sporazumi su bili ograničenog trajanja i morali su se redovno obnavljati.

Peta pojedinačna hipoteza: Sovjetske vlasti su tokom 1950-tih i 1960-tih godina na različite načine ometale američke programe u oblasti kulture, informisanja i prikazivanje američkih dostignuća čime su pokušavale da umanje uticaj američke meke moći na javnosti u SSSR-u.

Šesta pojedinačna hipoteza: Poluge meke moći koje su SAD primenjivale u SSSR-u privlačile su veliku pažnju sovjetske javnosti čije reakcije nisu uvek bile pozitivne.

V

Kratak opis sadržaja (strukture po poglavljima) disertacije

Doktorska disertacija kandidatkinje spec Jelene Putre Jakovljević sastoji se pored uvoda, zaključka, literature i priloga od još tri dela.

U uvodnom delu (od str. 1 do str. 23) dati su metodološki okvir istraživanja u kojem su definisani problem istraživanja, predmet istraživanja, cilj i zadaci istraživanja, hipotetički okvir istraživanja, metode istraživanja, kao i naučna i društvena opravdanost istraživanja.

Drugi deo rada pod naslovom „Teorijski okvir istraživanja“ (od str. 24 do str. 70) sadrži pojmovno-jezičko određenje meke moći, osnovne postulate učenja o mekoj moći Džozefa Naja i teorije širenja novina Evereta Rodžersa, kao i kritike učenja o mekoj moći. Pored Najevog i Rodžersovog teorijskog okvira, ovaj deo rada se bavi oblicima ispoljavanja meke moći, osobinama meke moći, polugama meke moći i primenom meke moći. Ovaj deo rada takođe sadrži poglavlja o merenju i značaju meke moći u prethodnim istorijskim periodima i u današnje vreme.

U trećem delu (od str. 71 do str. 163) opisan je i objašnjen proces institucionalizovanja poluga meke moći u Sjedinjenim Američkim Državama u periodu od 1945. do 1961. godine. Kako bi se objasnio stav američkih zakonodavaca i dela javnosti protiv institucionalizovanja meke moći na početku Hladnog rata, predstavljene su prethodne američke državne ustanove za primenu poluga meke moći: Komitet za javno informisanje i Kancelarija za ratno informisanje. Propaganda koju je Sovjetski Savez sprovodio u svetu i anti-američka kampanja takođe su opisani u ovom delu rada kako bi se objasnio nastanak narativa i stavova u Sjedinjenim Američkim Državama o neophodnosti primene poluga meke moći u obuzdavanju Sovjetskog Saveza. U ovom delu rada analizirani su i objašnjeni najvažniji procesi koji su doveli do institucionalizovanja poluga meke moći i njihove trajne ugradnje u američku spoljnu politiku. Ovi procesi su imali za rezultat stvaranje zakonskog okvira, izvršnih odredbi i operativne strukture za primenu poluga meke moći. Ovaj deo uključuje analizu sledećih dokumenata izvršne i zakonodavne vlasti Sjedinjenih Američkih Država, a to su Dugački telegram Džordža Kenana, Fulbrajtvov zakon i Fulbrajt-Hejzov zakon, Zakon o informativnoj i obrazovnoj razmeni, memorandum NSC 68, Reorganizacioni plan br. 8 i Američko-sovjetski sporazum o razmeni u oblasti kulture, tehnologije i obrazovanja.

Četvrti deo rada (od str. 161 do str. 203) sadrži studije slučaja. U ovom delu rada detaljno su analizirane tri najvažnije poluge meke moći koje su Sjedinjene Američke Države primenile u Sovjetskom Savezu na početku Hladnog rata, a to su časopis „Америка“ na ruskom jeziku koji je počeo da izlazi 1956. godine, Američka nacionalna izložba u Moskvi 1959. godine i turneja Benija Gudmana u okviru programa „Ambasadori džeza“.

Zaključak disertacije (od str. 203 do str. 220) predstavlja sumiranje svih rezultata do kojih je kandidatkinja došla tokom istraživanja kao i ponovno razmatranje na početku postavljenih hipoteza. Dakle, u ovom poglavlju je prikazan sažetak svega prethodno navedenog, posebno poslednja dva dela u kojima se objašnjavaju procesi institucionalizovanja američkih poluga meke moći i opisuje primena tih poluga u Sovjetskom Savezu.

Spisak literature (od str. 221 do str. nalazi se od str. 250) obuhvata niz monografija, naučnih članaka, zbornika, izveštaja, zakona, izvršnih odredbi, svedočenja u Kongresu SAD, izvora sa Interneta, kao i tekstova iz arhive američkih dnevnih novina i nedeljnika. Posebnu vrednost imaju izvori iz arhive Stejt departmenta koji nisu dostupni širokoj javnosti.

VI

Ostvareni rezultati i naučni doprinos

Kandidatkinja je naglasila važnost dobro osmišljene i trajne primene poluga meke moći za svakog državnog aktera u međunarodnim odnosima. Naime, u našoj naučnoj javnosti ne postoji dovoljan broj radova na ovu temu, tako da postoji dosta prostora za njeno istraživanje. Na primeru američke primene meke moći u spoljnoj politici obuzdavanja Sovjetskog Saveza u vreme Hladnog rata, kandidatkinja je doprinela boljem razumevanju i upoznavanju sa različitim polugama meke moći koje se mogu upotrebiti u svrhu postizanja spoljnopolitičkih ciljeva u oblasti politike, ekonomije, vojske, kao i u neopipljivoj sferi poboljšavanja međunarodnog ugleda. U tom smislu, a imajući u vidu značaj meke moći u današnjim uslovima globalizacije i brzog napretka informacionih tehnologije, jasan je naučni doprinos ovog rada.

Polazeći od ocene obrade predmeta i cilja istraživanja, načina provere postavljenih hipoteza i izbora primenjenih metoda, Komisija konstatuje da su glavni očekivani rezultati ovog istraživanja potvrđeni u ovoj disertaciji.

Kandidatkinja je dobro izabranim metodskim pristupima i njihovim umešnim korišćenjem u svom istraživanju uspjela da argumentovano pokaže naučnu opravdanost svog istraživanja koja se ispoljava u verifikaciji postojećih naučnih saznanja o mekoj moći i o upotrebi meke moći u vreme Hladnog rata. Društvena opravdanost je, generalno gledano, postignuta već ispunjenjem zahteva naučne opravdanosti. Neposredna društvena opravdanost u ovom konkretnom slučaju data je i u doprinosu razjašnjavanja aktuelnih pitanja procesu pridruživanja Srbije Evropskoj uniji, a koja se tiču mogućih pravaca strateškog razvoja poluga meke moći i primene tih poluga u periodu kada Srbija treba da ubedi postojeće članice Evropske unije da je ispunjava uslove za pridruživanje.

Kandidatkinja je u svom radu koristio odgovarajuće pojmove i kategorije koji su omogućili potpunu analitičku obradu predmeta istraživanja. Koristeći savremeni pristup problemu istraživanja dao je sistematski pregled svih elemenata i ključnih momenata koji se tiču američkog institucionalizovanja poluga meke moći u Hladnom ratu i njihove primene od tada do današnjih dana.

Na osnovu izvedenog istraživanja, može se osnovano tvrditi da je kandidatkinja pokazala smisao za naučno-istraživački rad na zadatoj aktuelnoj temi, čija je istraživačka obrada naučno potrebna i društveno opravdana i što je u skladu sa do sada pokazanim naučnim interesovanjem i sposobnostima kandidatkinje, kao i njenim profesionalnim opredeljenjem.

VII

Zaključak

Na osnovu pregleda i ocene doktorske disertacije „*Poluge meke moći u politici Sjedinjenih Američkih Država prema Sovjetskom Savezu u vreme Hladnog rata, 1945-1962.*“ kandidatkinje spec Jelene Putre Jakovljević, Komisija konstatuje da je:

- kandidat izabrao temu koja je veoma aktuelna;
- ovakav temeljan pristup realizaciji predmeta istraživanja ukazuje na dragocen naučni doprinos doktorata spec Jelene Putre Jakovljević;

- disertacija u svemu urađena prema odobrenoj prijavi teme doktorske disertacije;
- struktura sadržaja disertacije poštuje principe opštosti i konkretizacije istraživanja i načela preciznosti, realnosti i ograničenja, te da kao takva omogućava svođenje predmeta istraživanja u naučno prihvatljive okvire za spoznaju i determinaciju pojava, i prikaz rezultata istraživanja;
- naučni ciljevi, naučno objašnjenje i naučna deskripcija američke primene poluga meke moći sasvim su postignuti u okviru disertacije kandidatkinje, kao i da je ostvaren i društveni cilj njegovog istraživanja koji se ogleda u doprinosu rešavanja društvenih problema;
- originalno i samostalno naučno delo koje doprinosi razumevanju meke moći i njenih poluga;
- naučnim pristupom, upotrebom velikog broja najrelevantnijih izvora, širinom analize i iznetim rezultatima kandidatkinja je približila složenost problema naučnoj, stručnoj i široj javnosti i doprinela njegovom celovitom sagledavanju.
- veliki broj umesnih fusnota u doktorskoj disertaciji kandidata doprinose kvalitetu i naučnoj validnosti ovog rada;
- rad pisan jednostavno, razumljivo i pregledno, stilski razgranato.

Doktorska disertacija spec Jelene Putre Jakovljević predstavlja zaokruženu celinu u naučnom, stručnom i metodološkom smislu. Tekst disertacije obogaćen je neophodnom valjanom argumentacijom. Osnovna polazišta zasnovana su na obimnoj literaturi, a u radu se kandidatkinja poziva i upućuje na raznovrsne i brojne relevantne izvore, kao i na sopstveno profesionalno iskustvo u oblasti primene poluga meke moći Sjedinjenih Američkih Država.

Istraživanje američkih poluga meke moći i njihove primene ima naučnu i društvenu opravdanost. Značaj i rezultat rada predstavlja određeni doprinos razumevanju meke moći uopšte, američke meke moći, poluga meke moći i njihove primene. U tom smisli ova doktorska disertacija ne samo da popunjava prazninu u našem naučnom bavljenju američkom politikom obuzdavanja Sovjetskog Saveza u Hladnom ratu, nego nudi i saznanja koja mogu biti od značaja za praktičnu primenu poluga meke moći u spoljnoj politici.

Istraživanje u ovoj disertaciji rezultat je istovremeno lične i profesionalne posvećenosti kandidatkinje proučavanju širih aspekata američke spoljne politike i međunarodnih odnosa u celini.

Uvidom u evidenciju Fakulteta političkih nauka i Univerzitetske biblioteke utvrđeno je da do sada kod nas nije branjena doktorska disertacija pod naslovom „*Poluge meke moći u politici Sjedinjenih Američkih Država prema Sovjetskom Savezu u vreme Hladnog rata, 1945-1962.*“.

*

*

*

PREDLOG

Komisija ima čast da predloži Nastavno-naučnom veću Fakulteta političkih nauka da prihvati disertaciju „*Poluge meke moći u politici Sjedinjenih Američkih Država prema Sovjetskom Savezu u vreme Hladnog rata, 1945-1962.*“, kandidatkinje spec Jelene Putre Jakovljević kao podobnu za javnu odbranu te da formira komisiju za javnu odbranu i uputi takav predlog nadležnom telu Univerziteta u Beogradu na dalju proceduru.

Beograd 22. 04. 2019. godine

Prof. dr Sanja Danković Stepanović, redovni profesor
Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Beogradu

Prof. dr Predrag J. Marković,
naučni savetnik, Institut za savremenu istoriju

Prof. dr Dragan R. Simić, redovni profesor
Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Beogradu